

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE METNE MÜDAHALE SORUNU

Yrd. Doç. Dr. Asiye DUMAN*

ÖZ: Genel olarak dil, özel olarak da Türkçe eğitimi-öğretimi sürecinde seviyeye ve amaca uygun metinler, mutlaka kullanılmalı, gereken materyaller arasında olmalıdır. Metinsiz Türkçe eğitiminde söz edilemeyecek gibi seviyeye uygun olmayan metinlerin de eğitimi derinden söz etmek mümkün değildir. Ancak Türkçe eğitimi amaçlarına uygun olarak yazılmamış, yeterli sayıda ve gerekli nitelikte metin, her zaman bulunamamaktadır. Bu durumda, özel bir hedef kitle gözetilmeden yazılmamış ve genel nitelikleriyle Türkçe eğitimi aracı olabilecek metinler, amaca ve hedef kitleye uygun hâle getirilmelidir. Mecbur kalmadıkça tercih edilmemesi gereken metne müdahalede, metnin anlam bütünlüğü, düzeni yazılı, işitsel, ana fikri ve yazarın üslubu korunmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe eğitimi, metin, seviye, amaç, metne müdahale

The Problem of Intruding the Text in the Turkish Language Education

ABSTRACT: In the education period of language in general and of the Turkish Language in specific, the texts that are appropriate in terms of level and purpose are among of the materials that have to be used. It is not possible to say that the texts that aren't appropriate in terms of level have educational value, as in the education of the Turkish language without any text. However, there aren't adequate texts written according to the mission of the Turkish language education. In such a case, the texts that were written ignoring the target reader and that can be the material of the Turkish Language education in terms of general features have to be equipped with purpose and target reader. The text shouldn't be intervened to keep the sense of integrity unless you are obliged to do it, and the style of the writer and main idea should be kept in the opinion article.

Key Words: The Turkish Language Education, text, level, purpose, intervention to the text

---

* Gazi. Üni. Gazi Eğitim Fak. Türkçe Eğit. Böl. asiyed@gazi.edu.tr

Giri

Dil, dolayısıyla Türkçe edidiminin temel araçlarından biri olan metin öba , ve sonu ile kapal, bir yapı, olu turan dilsel göstergelerin art arda geldi i anlamlı yapı, olarak tanımlanabilirö (Günay 2001: 33). Bu anlamlı yapı, hedef kitleye dil bilgisi kuralları, Türkçenin anlatım gücünün, sa lıklı ileti im kurma yolları, edebî tür özelliklerinin, millî değerlerin, Türk dünyası vb. sezdirilmesinde; hedeflenen bilgi ve davranışları kazandıran, sürecinde en çok kullanılan ve gerekli nitelikleri taşıyan, çok etkili olabilen materyallerden biridir. *Gerekli nitelikler* ifadesi, amaç-araç ilişkisi bakımından önem taşıyan ve öyi metinlere yönelmeyi birtakım sonuçlamalara bağlamaktadır (Binyazar 1983: 57).

Türkçe edidimi sürecinde kullanılacak bir metin;

-Türünün belirgin özelliklerini göstermeli,

-Kelime serveti, cümle özellikleri, anlatım tarzı, tahkiyeli metin ise olay örgüsü vb. bakımından hedef kitlenin seviyesine uygun olmalı,

-Derste işlenecekse, öğretilen dil bilgisi konusuna uygun örnekler içermeli,

-Edebiyatçıdan sakıncalı ifadeler taşımamalı,

-Verdiği mesaj ve çizdiği karakterle hedeflenen insan tipini yetiştirmeye uygun olmalı,

-Türkçenin güzellik ve zenginliklerini sezdirmeli,

-Öğrencinin Türk toplumuna mensubiyet duygusunu geliştirmeli,

-Öğrencinin eleştirel düşünme ve problem çözme becerisini geliştirmeli,

-Öğrencinin kişilik gelişimine katkıda bulunmalıdır.

Yakın zamana kadar *çocuğa göre/çocuk için* edebiyat olup olamayacağı tartışıldı, ülkemizde yaş gruplarına ve edidim programlarına göre metin yazma/kullanmanın önemi yeni yeni kabul görmektedir. Buna bağlı olarak edebî açıdan gayet iyi olsa da programa ve seviyeye uygunluk açısından anlamlı nitelikleri taşıyan orijinal metin yazmak yok denecek kadar azdır. Amaca uygun araç metin ihtiyacı karşılanamaması, da ister istemez metne müdahale konusunu gündeme getirmektedir. Bilhassa Türkçe ders kitabı hazırlama sürecinde metne müdahale bir mecburiyet hâlini almaktadır.

De erlendirmeler

Genel olarak metne müdahale ekinde ifade etmeyi uygun buldu-
umuz metin k,saltma, metnin baz, k,s,mlar,n, de i tirme veya amaç
k,saltma olmasa da ç,karma, metne yeni birimler ekleme, metni günümüz
Türkçesine aktarma konusuna edebiyat dünyas,nda pek s,cak bak,Ima-
maktad,r. Mesela Birinci (2006: 85):

*õSon zamanlarda askeri ahsiyetlere ait hat,rat kitaplar,n,n da
sadele tirilerek bas,lmaz, fikrinin ortaya ç,kt, , ve ne riyat ba lad, , bi-
linmektedir. Tabi bu ekilde bas,lan hât,rat metinlerinin de tarih için bir
kazanç olmad, ,n, ve ancak kaynak israf, say,labilece ini ifade etmek ge-
rekiyor.õ*

cümleriyle metnin asl,ndan uzakla t,r,lmaz,n, ele tirmektedir.

Cemil Meriç de (1978: 281) metinlerin günümüz Türkçesine akta-
r,lmaz,n, ötanmazl,kö olarak nitelendirir ve bu konuda ne kadar hakl,
oldu unu, a a ,ya sadece birini alaca ,m,z birçok örnekle ortaya koyar:

*õAsl,: «Ve bu cemiyet-i be eriyenin derecât-, mütefâvitesi olup
ednâ derecesi hayme-ni in olan kabâilin cemiyetidir ki...*

*Aktar,lm, ,: «Bu insan cemiyetlerinin, derece derece yükselmi ve
geri kalm, lar, hattâ çad,rda ya ayan kabîleler vard,r.»*

*Do rusu: «Bu insan topluluklar,n,n birbirinden farklı, dereceleri
olup en a a , derecesi çad,rda oturan kabîle toplulu udur.õ*

Görüldü ü üzere burada metin, günümüz Türkçesine aktar,lmaktan
çok anlams,zla t,r,lm, , asl,ndan uzakla t,r,lm, t,r. Anlams,z yaz,lar
Türkçe e itiminde ancak yanl, a örnekle göstermek için kullan,labilir. Sa-
dece bu tür örnekle dikkate al,n,rsa metne müdahalenin asla ba vurul-
mamas, gereken bir yol oldu u görülür. Ancak meseleye u aç,dan da
bakmak gerekmektedir:

Yukar,daki örnekte, aktarma ne kadar yanl, ise metnin asl, da ko-
nunun uzman, olmayanlar ve özellikle gençler için o kadar anla ,lmaz
durumdad,r. õZaten bu metinler uzmanlar, ilgilendirir.õ demek de bir
ç,k, yolu de ildir. Ö renciye dilin, edebiyat,n, dolay,s,yla millet hayat,-
n,n devaml,l, ,n, kavratmak için farklı, devirlerin metin örneklerinden
yararlanmak gerekir. Burada tart, ,lamayacak sebeplerle bugünkü nesil
taraf,ndan eski devirlerin birçok eseri anla ,lamamaktad,r. Öyleyse *anla-
,lamayan* ile yanl, aras,nda s,k, ,p kalmak yerine gerekti i zaman ve
gerekti i ölçüde metne müdahale yolu tercih edilmelidir. Kafeso luğunun
(1995: 88) yakla ,m, bu aç,dan dikkate de er:

*õZaman yönünden derinlik, mekân yönünden geni lik vas,flar,, her
dilden ziyade Türkçe için do rudur. Türkçeyi ça da kültürün icaplar,na
göre geli tirmek, bu arada, halk kütlelerinin de anlayabilece i bir dil ha-*

line getirmek maksadıyla sadele tirmek ne derecede lüzumlu ise, onun tariht-millî fonksiyonundan do an özel vasfların, da asla dikkatten kaçmamak o kadar mühim bir vazifedir.ö

Türkçenin sadele tirilmesi konusunda bir ilke olarak benimsenmesi gereken bu görü , Türkçe e itimi sürecinde ö renci seviyesine, duruma ve amaca uygun olmayan metinlerin uygun hâle getirilmesinde de esas alınmalıdır.

Kafeso luğun mühim bir vazife olarak gösterdi i hususun hiç dikkate alınmadığını, gösteren örnekler oldu u gibi buna uyuldu unu gösteren örnekler de vardır. Günümüz Türkçesine aktarılm, Dede Korkut Hikâyeleri ve Orhun Kitabeleri, uygun örneklerden ilk akla gelenlerdir.

Amaca ve duruma göre metne müdahale edilmesi gerekti ini dile getirirken Özüdo ruğun fikrine katılm ve ö henüz mürekkebi kurumam, yazılm, gösteren örnekler oldu u gibi buna uyuldu unu gösteren örnekler de vardır. Günümüz Türkçesine aktarılm, Dede Korkut Hikâyeleri ve Orhun Kitabeleri, uygun örneklerden ilk akla gelenlerdir. Amaca ve duruma göre metne müdahale edilmesi gerekti ini dile getirirken Özüdo ruğun fikrine katılm ve ö henüz mürekkebi kurumam, yazılm, gösteren örnekler oldu u gibi buna uyuldu unu gösteren örnekler de vardır. Günümüz Türkçesine aktarılm, Dede Korkut Hikâyeleri ve Orhun Kitabeleri, uygun örneklerden ilk akla gelenlerdir.

Her metnin bazı de i ikliklerle amaca uygun hâle getirilmeye çalışılm, da do ru de ildir. Üzerinde de i iklik yapılacak metin ana hatlarıyla amaca uygun olmalıdır. Mesela kahraman, her ortamda argo ve küfürlü ifadeler kullandı , bir hikâye üzerinde de i iklik yapmak, istenen sonucu vermez. Çünkü argo ve küfürlü ifadelerin hepsi kaldırılm, yazarın üslubu ve kahramana verdi i rol tamamen de i mi olur. Hatta belki metin içinde çeli kiler meydana gelir. Kaldırılm, metin e itsel açıdan sakıncalı ifadeler ta m, olur. Kahraman, bir iki yerde kullandı , çirkin ifadelerin kaldırılm, veya de i tirilmesi ise metnin genel yapıs, içinde pek fark edilmez. Bu sebeple aynı amaca uygun başka metinler de de erlendirilmeli ve müdahale edilecek metnin vazgeçilmez olup olmadı , iyi dü ünülmelidir.

Türkçe e itimi sürecinde metne müdahale bir ihtiyaç olarak de erlendirilmeli ve ilkeleri belirlenip bu ilkeler çerçevesinde hareket edilmelidir.

Metne müdahalede u ilkeler dikkate alınmalıdır:

Metne, mümkünse yazar, müdahale etmelidir. Bu mümkün de ilse müdahale, yazar, üslup ve ki ilik özellikleriyle çok iyi tan,yan bir Türkçe/ Türk dili ve edebiyat, uzman,na b,rak,lmal,d,r.

Metnin üslup özellikleri korunmal,d,r. Çünkü üslup, bir yazar,n dile hâkimiyetinin ve ki ili inin göstergesidir. Üslubun ki iye mahsus olmas, onun korunmas,n, da zorla t,r,r. Fakat u noktalara dikkat edilmesi, üslubun korunmas,na yard,mc, olacaktır,r:

ô Metnin asl,nda hâkim olan cümle çe idi, yeni olu turulan eklinde de tercih edilmelidir.

ô Metin veya ilgili bölümdeki ses özellikleri dikkate al,nmal,d,r. Mesela genellikle yumu ak ünsüzlerin yer ald, , bir bölümde düzenleme yap,l,rken sert ünsüzlerin çok kullan,lmas, uygun olmayacaktır.

ô Kelime seçimine önem verilmelidir. Mesela metnin asl,nda son y,llarda türetilen kelimelerin tercih edilip edilmemi olmas, göz önünde bulundurulmal,d,r.

ô Metnin asl,nda tercih edilen parantez, k,sa çizgi gibi noktalama i aretleri, yeniden düzenlemede de tercih edilmelidir.

Metnin ana fikri korunmal,d,r. Metne müdahalede yazarlar hiç savunmad,klar, fikirleri savunur gibi gösterilmemelidir. Metnin ana fikrini de i tirmek anlam bütünlü ünü de ortadan kald,r,r. Çünkü detaylar,, yard,mc, fikirleri bir noktada toplayan ana fikirdir. Bunu de i tirince anlam bütünlü ünü sa lamak için bütün bir metni de i tirmek gerekebilir. Her yönü ile de i tirilecek bir metnin de seçimi hatad,r.

Metnin anlam bütünlü ü korunmal,d,r. öBir metni olu turan cümleler tesadüfen bir araya gelmi birbirinden ba ,ms,z ve kopuk de ildir. Her cümle gerçek kar ,l, ,n, di er cümlelerle kurdu u ili kilerle kazan,rö (Co kun 2005: 50). Bu aç,dan metin üzerinde yap,lacak her de i iklikte metnin bir bütün hâlinde anlam kazand, , dikkate al,nmal,d,r.

Metnin yeni olu turulan ekli yan,nda asl, da verilmelidir. Çünkü amaç, hedef kitleden metnin asl,n, saklamak de ildir. Amaç, hedef kitlenin metni anlay,p ondan faydalanmas,n, sa lamakt,r. Metnin asl,n, görmek, ö rencinin metinden daha iyi yararlanmas,na katkı,da bulunur.

Metne müdahale konusunda yukar,da dile getirilen dü üncelerin somutla t,r,lmas, amac,yla Nihat Sami Banarlı,ın, n öFethedilmi Topraklar Gibiö ba l,kl, metni üzerinde baz, de i iklikler yap,lm, t,r. Bu metin, İlkö retim Türkçe Dersi Ö retim Program, (MEB 2005: 4) genel amaçları, içinde yer alan *öÖ rencilerin, okudu u, dinledi i ve izledi inden hareketle, söz varl, ,n, zenginle tirerek dil zevki ve bilincine ula malar,; duygu, dü ünçe ve hayal dünyalar,n, geli tirmeleriö amac,na uygun olarak*

özellikle ö rencilerin söz varl, ,n, zenginle tirmek, onlara dil sevgisi ve bilinci kazandı,rarak yabanc, kelime ile Türkçe mi kelime aras,ndaki fark, sezdirmek aç,s,ndan önemli ve gerekli görülmü tür.

Metin, genel amaçlar çerçevesinde ele al,nm, t,r. Metin üzerinde, tema/kazan,m/ders amac,na göre daha farklı, düzenlemeler yap,labılır.

Metnin yeniden düzenlenmi hâli, cümle özellikleri ve kelime serveti yan,nda konu ve konuya yakla ,m, bak,m,ndan 8. s,n,f ö rencileri için uygun olacakt,r. Çünkü 8.s,n,f ö rencileri ortalama 15 ya grubunu olu turur. 11- 20 ya dilimleri aras,ndaki ergenlik ça , ki ili in toplumsal nitelik kazandı, , bir aray, dönemidir. Bu aray, içinde ergen, kim oldu unu, neye de er verece ini, kime ba lan,p inanaca ,n,, amac,n, bulmaya çal, ,rö (Yavuzer 1995: 294). Bu uzun zaman dilimi içinde 15 ya ,n, gencin toplumsal ve ki ilik özellikleriyle e ilimlerinin netle mesinde belirleyici dönem (Yavuzer 1995: 294) olmas,, metni bu ya taki ö renciler için önemli k,lmaktad,r. Ayr,ca metin, içerik aç,s,ndan 8. s,n,f ö rencilerinin, ö tarihî süreçte olu an edebî dilin geli imini, özelliklerini ve ürünlerini ö retmeyi hedefleyenö(MEB 2008: 39) ortaö retime haz,r lanmalar,na da yard,mc, olacak niteliktedir.

FETHED LM TOPRAKLAR G B

(Metnin asl,)

lim âleminin bize bildirdi ine göre alay kelimesi de milletimiz tarafından fethedilmi ve vatan,m,z gibi bizim olmu Türkçe sözler aras,ndadır,r. Nitekim Türk dilinin büyük âlimi Fuad Köprülü, Bat, bilgini Ernest Steinân bu mevzûdaki görüşünü do rularak, alay kelimesinin dilimize Bizans ordu te kilat,ndaki allagiyon kelimesinden geçti ini belirtir. (Türk Hukuk ve ktisâd Târihi Mecmuas,, II. 227. 1931)

Gerçekten, bugünkü bilgimize göre alay kelimesi Grekçede, Lâtince ve Bizans dilinde vard,r. Lâtince de alaææe, alae ve alariü telâffuzları,ndaki bu kelime, o dilde, önce kanad mânâs,ndayd,. Lâtin ordusundaki süvârî kanadlar,na bu isim verilirdi. Daha sonra Roma ordusunda hizmet gören yabanc, birliklere ayn, isim verilmi ti. mparatorluk devrinde alae ya da alariü, yabanc, süvariler demektir. Bizans'da allagiyon, «seferde imparatorun maiyetindeki askere verilen isimdir. XIII. as,rda ise, ordunun bütün bir bölümüne bu ismin verildi i görülüyor.»

Gönül ister ki her kelimenin kökü Türkçe olsun, fakat yeryüzünde bu arzu edilen vas,fta tek bir dil yoktur ve olmas, da mümkün de ildir. Böyle olunca kökü ba ka dillerde fakat i leni i Türkçede olan, as,rılar ve ça larboyu Türkçe mi kelimelere sayg, duymak, bir millî terbiye vazifesi, bir millî ve medenî vicdan borcudur.

te alay kelimesi de, kökü hangi dilde olursa olsun, bugün kökünün Türkçeli inden üphe edilemeyecek kadar, Türkçenin dehâs,na bürünmü tür.

Osmanl, Türkçesinde kelime alay sesini alm, ve çok say,da mânâ kazanarak; ba ka kelimeler ve eklerle birle erek, dilimizde bir kelime alay, tertipleme tir.

Alay, Osmanl,-Türk ordusunda 4 tabur piyade ya da 5 bölük süvâriâden meydana gelmi askerî birlik demektir. Bu birli in kumandan,na miralay denmesi de bundandır. Orduda piyade alay,, süvari alay,, topçu alay,, jandarma alay, gibi birlikler olur; alay imam,, alay kâtibi, alay beyi, alay çavuş gibi unvanlar ya ard,. Bu alaylara verilen sancaklara alay sanca , denir, tören günlerinde donanma, süsleyen renk renk bayraklara da ayn, ad verilir.

Alay, Türkçede askerî bir terim olmakla kalmam, , k,sa zamanda halk diline akarak, dilde bir âlem yaratm, t,. Buna göre alay, kalabal,k demek, halk toplulu u demek, çokluk demektir. Bir alay insan; bir alay h,rdavat ve maalesef bir alay câhil gibi deyimler böyle mânâlardadır.

Alay alay, ak,n ak,n, güruh güruh, y, ,n y, ,n demektir. Alay ma-lay, hep birlikte, büyük kalabal,k hâlinde mânâs,ndadır.

Kelime, dîni ya da millî bayram günlerinin de bir sözü olmu , bay-ram alay,, âmîn alay,, fener alay,, gelin alay,, sünnet alay, v.b. ekille-rinde kullan,lm, t,r. Osmanl, Sultanlar,n,n her y,l, Mekke ile Medine'ye gönderdikleri hediyeler aras,nda surre'ler yâni akça keseleri bulundu u için bu hediyeleri Hicaz'a götürmekle vazifeli alaya surre alay, denirdi. Büyük zaferlerimiz, gündüzleri zafer alaylar,öyle, geceleri fener alayla-r,öyle kutlan,rd,. Böyle alaylar içinde benim gördü üm ve bizim nesle sars,lmaz millî terbiye ve îman verenleri stiklâl Sava ,nda Dumlup,nar zaferlerinin, zmir ve stanbul istirdad,n,n; sevinci hâlâ gönüllerimizde yank,lanan; zafer ve fener alaylar,öld,.

Osmanl, pâdi âhlar,, eski zafer alaylar,n, ve benzerlerini Topkap, Saray,ân,n So uk Çe me taraf,nda Sultan Üçüncü Murad zaman,nda yap,lan husûsî kö kten seyrederek, bu kö ke alay kö kü denirdi. Bütün bu alaylarda enlik için at,lan topun da ad, alay topu'ydü.

emseddin Sami Bey, kelimeyi Türkçe bildi i için, âlây-, vâlâ (yü-ce alay) gibi Fârisî kaaidelerle yap,lan terkipleri yanl, zannediyordu. Bu görüşü , Dîvan iiri'nde klasik gelene e uyularak, alay kelimesine verilen Fârisî edâ bilinirse, hükümsüz kal,r. Dîvan âirleri, alay sözünü Gaalib Dede'nin:

Yoksa bunu sen kolay m, sand,n

Gam le kerinî alay m, sand,n

m,sralar,ndaki (bugünkü) sesle de kullan,rlard,, fakat yeri gelince bu kelimeyi âlây diye uzat,r ve bu Fârisî edâ ile söylemekten ho lan,rlar-d,.

Nedimân:

O t,fl-î nâz, gördüm rûy,nâ hur îd eser etmi

Haberdâr olmam, d,m sonra bildim neylemi nit'emi

Me er zâlim kaçub tenhâca Sa'âdâbâd'da dek gitmi

Temâ â eylemi âlây,nî evketlü Hünkâr'ın

m,sralar,ndaki âlây,nî ahengi bu esteti in ifadesidir. Ayn, kelime, ayn, esteti e uygun olarak Yahya Kemal'ın Sene 1140 ba l,kl, murabba-,nda daha manâl, bir dîvan iiri kültürü içindedir:

*Nev-bahâr-î vuslat,n bassun deyû ilk ay,na
Buseden pâpû giydirdim o nermin pay,na
Kasr-, Saqlâbâd gülzâr-î hümayûn - say,na
Eyledim mehtab, hem davet dü ün alay,na
Buna mukaabil, ayn, âir asr,m,z,n Türkçesiyle söyledi i iirlerin-
de kelimeyi, tabii bugünkü âhengiyle kullan,r:*

En son Bekta A a çöktü diz üstü.

Titrek elleriyle gererken yay,,

Her yandan bir merak sard, alay,,

Ok uçtu, hedefin kalbine dü tü.

*gibi. Kelime, Teyfik Fikretâde: «Ey debdebeler, tantanalar, an-
lar, alaylar» gibi i neleyici;*

Kanl, amirleriyle cünd-i vegaa

Sonra art,k alay alay üserâ

eklinde bir kahramanl,k tenkîdi (!) dir.

*Alay sözü, alay,n zevkli, e lenceli ve ba kalar,yle alay etme i zevk
edinenlerin ne âesi içinde, Türkçede bir de bu mânâda kullan,lm, t,r:*

*Alaya almak, birini alay ve e lence mevzuu yap,p onunla e len-
mektir; alay etmek buna benzer bir davran, t,r. Alay geçmek, bugünkü
dalga geçme e benzer bir harekettir ki birini dinler gibi yap,p ba ka ey-
ler dü ünmeiktir. Ayn, deyim, alay etmek mânâs,na da gelir.Alay kurmak,
t,pk, hayâl kurmak gibi, gözönüne güzel eyler getirmek ya da vehimlere
dü mek demektir. Alayc,, ba kalar,yle gizli veya aç,k e lenmeyi âdet edi-
nen kimsedir.*

*Bir de alayl, sözü vard,r ki bu, mektepli olmayan; bizim bir k,s,m
dil âlimlerimiz (!) gibi; bir ihtisasa hâriçten kat,lan kimseler için söylenir.
Orduda ise alayl,, daha asîl bir mânâ ta ,r, eski askerlikte neferlikten yâ-
ni çekirdekten yeti mi zabitler için kullan,l,rd..*

*Ayn, kelimeyi bugün e lenceli, ne æeli mânâlar,nda kullananlar,-
m,z da vard,r.*

*Son olarak unu da belirtelim ki alay kelimesi, son as,r,lar,n Azerî
ve Ortaasya Türklere aras,nda da ya amaktayd,, ve bu, daha çok, Türkiye
kültürünün o ülkelere de yay,l, , demektir. Kelimenin XVII. as,rda, Rus
Çarlar,øn,n saray,na Osmanl, Türkçesinden geçti i, Dimitrijevân görü -
lerini dikkate alan Fuad Köprülü taraf,ndan do rulanm, t,r. (Ayn, Mec-
mua, ayn, sahife)*

BANARLI (1975)

FETHED LM TOPRAKLAR G B

(Metnin hedef kitleye göre düzenlenmi ekli)

lim âleminin bize bildirdi ine göre alay kelimesi milletimiz tara-
f,ndan fethedilmi ve vatan,m,z gibi bizim olmu Türkçe sözler aras,n-
dad,r. Nitekim Türk dilinin büyük âlimi Fuad Köprülü, alay kelimesinin
dilimize Bizans ordu te kilat,ndaki allagiyon kelimesinden geçti ini
belirtir. Gerçekten, bugünkü bilgimize göre alay kelimesi Grekçede, Lâ-
tince ve Bizans dilinde vard,r

Gönül ister ki her kelimenin kökü Türkçe olsun, fakat yeryüzünde bu arzu edilen vasıfta tek bir dil yoktur ve olması da mümkün değildir. Böyle olunca kökü başka dillerde fakat ikeni Türkçede olan, asırlar ve çağlar boyu Türkçeleşmiş kelimelere saygı duymak, bir millî terbiye vazifesi, bir millî ve medenî vicdan borcudur.

te **alay** kelimesi de, kökü hangi dilde olursa olsun, bugün kökünün Türkçeliğinden üphe edilemeyecek kadar, Türkçenin dehasına bürünmüş tür.

Osmanlı Türkçesinde kelime **alay** sesini almış ve çok sayıda mana kazanarak; başka kelimeler ve eklerle birleşerek, dilimizde bir **kelime alay**, tertiplemiştir.

Alay, Osmanlı-Türk ordusunda 4 tabur piyade ya da 5 bölük süvari den meydana gelmiş askerî birlik demektir. Bu birliğin kumandanına **miralay** denmesi de bundandır. Orduda **piyade alay**, **süvari alay**, **topçu alay**, **jandarma alay**, gibi birlikler olur; **alay imam**, **alay kâatibi**, **alay beyi**, **alay çavuşu** gibi unvanlar vardır. Bu alaylara verilen sancaklara **alay sancağı**, denir, tören günlerinde **donanmay**, süsleyen renk renk bayraklara da aynı ad verilirdi.

Alay, Türkçede askerî bir terim olmakla kalmamış, başka zamanda halk diline akarak dilde bir âlem yaratmış, tır. Buna göre **alay**, kalabalık demek, halk topluluğu demek, çokluk demektir. **Bir alay insan**, **bir alay hırdavat** ve maalesef **bir alay cahil** gibi deyimler böyle manalardadır.

Alay alay; ak, n ak, n, güruh güruh, y, n y, n demektir. **Alay malay**, hep birlikte, büyük kalabalık hâlinde, manasındadır.

Kelime, dinî ya da millî bayram günlerinin de bir sözü olmuş, **bayram alay**, **âmin alay**, **fener alay**, **gelin alay**, **sünnet alay**, vb. etkinliklerinde kullanılmış, tır. Osmanlı Sultanları'nın her yıl Mekke ile Medine'ye gönderdikleri hediyeler arasında **surreler** yani akça keseleri bulunduğundan için bu hediyeleri Hicaz'a götürmekle vazifeli alaya **surre alay**, denirdi. Büyük zaferlerimiz, gündüzleri **zafer alaylar**, yla, geceleri **fener alaylar**, yla kutlanırdı. Böyle **alaylar** içinde benim gördüğüm ve bizim nesle sarsılmaz millî terbiye ve iman verenleri **stiklâl Savaşı**nda **Dumlupınar** zaferlerinin, **zmir** ve **istanbul** istirdadını; sevinci hâlâ gönüllerimizde yankılayan; **zafer** ve **fener alaylar**, yd.

Osmanlı padişahlar, eski zafer alayları'nın ve benzerlerini Topkapı Sarayı'nda Soğuk Çeşme tarafında Sultan Üçüncü Murat zamanında yapılan hususî kökten seyrederek, bu köke **alay kökü** denirdi. Bütün bu alaylarda enlik için atılan topun da adı **alay topuydu**.

emsettin Samiye göre Türkçe as,ıl, olan ve Nedim, Yahya Kemal, Tevfik Fikret gibi birçok airin ürlerinde farkl, nitelikleriyle görülen alay sözü, alay,n zevkli, e lenceli ve ba kalar,yla alay etme i zevk edinenlerin ne esi içinde, Türkçede bir de bu manada kullan,lm, t,r:

Alaya almak, birini alay ve e lence mevzuu yap,p onunla e lenmektir; **alay etmek** buna benzer bir davran, t,r. **Alay geçmek**, bugünkü dalga geçme e benzer bir harekettir ki birini dinler gibi yap,p ba ka eyler dü ünmeektir. Ayn, deyim, **alay etmek** manas,na da gelir. **Alay kurmak**, t,pk, hayal kurmak gibi, göz önüne güzel eyler getirmek ya da vehimlere dü mek demektir. **Alayc.,** ba kalar,yla gizli veya aç,k e lenmeyi âdet edinen kimsedir.

Bir de **alayl**, sözü vard,r ki bu, mektepli olmayan, bir ihtisasa harıçten kat,lan kimseler için söylenir. Orduda ise **alayl,,** daha asil bir mana ta ,r; eski askerlikte neferlikten yani çekirdekten yeti mi zabitler için kullan,l,rd,.

Ayn, kelimeyi bugün e lenceli, ne eli manalar,nda kullananlar,m,z da vard,r.

Son olarak unu da belirtelim ki **alay** kelimesi, son as,rlar,n **Azerî** ve **Orta Asya** Türkleri aras,nda da ya amaktayd, ve bu, daha çok, **Türkiye kültürünün** o ülkelere de yay,l, , demektir. Kelimenin XVII. as,rda, Rus Çarlar,ın, saray,na Osmanl, Türkçesinden geçti i, **Fuat Köprülü** taraf,ndan do rulanm, t,r.

Nihad Sami BANARLI

Görüldü ü üzere metnin ilk iki paragraf,ndan an,lan hedef kitlenin seviyesine uygun olmayan bölümler ç,kar,lm, ve bu paragraflar birle tirilmemi tir. Metin içindeki vazife, deha, istirdat gibi kelimeler de i tirilmemi tir. Çünkü bunlar, hedef kitle olarak dü ünülen 8. s,n,f ö rencilerinin bilmiyorlarsa konu ak, ,ndan anlam,n, tahmin edebilecekleri veya ö renebilecekleri kelimelerdir. As,l metinden ç,kar,larak yerine taraf,m,zdan siyah e ik harflerle bir cümle hâlinde özeti yaz,lan bölüm ise 8. s,n,f ö rencileri için a ,rd,r ve anla ,lmas,, Türk edebiyat, tarihi bilgisi gerektirir. An,lan bölümün ç,kar,lm,as, metnin anlam bütünlü üne zarar vermemi , ana fikrini ve üslubunu de i tirmemi tir. Yine as,l metin içindeki *asıl, ne ø* gibi kelimeler, günümüz imlas,na göre yaz,lm, t,r. Çünkü ilkö retim ö rencilerinin öncelikle ya ayan Türkçeyi ö renip kullanmas, hedeflenmektedir. Dil ve edebiyat tarihini ilgilendiren konulara ortaö retimde geçilmektedir. Metinde yer alan ve Banarlı,ın, dil konusundaki tart, malar,n, hat,rlatan *öbüzim baz, dil âlimlerimiz gibi*ö ifadesi de e itsel aç,dan do ru bulunmad, , için ç,kar,lm, t,r.

Bu düzenlemeler, metnin asl, be enilmedi i veya yetersiz bulundu u için de il 8. s,n,f ö rencileri taraf,ndan daha iyi anla ,lmas, için yap,lm, t,r.

Sonuç

Türkçe e itimi sürecinde gerekli durumlarda, metinler üzerinde baz, de i iklikler yap,labilir. Ancak bu de i iklikler yap,l,rken amaç-araç ili kisi göz ard, edilmemeli, metnin anlam bütünlü ü, ana fikri ve üslubu korunmal,d,r. Ayr,ca metne müdahale ihtiyac,n, göz ard, etmek yerine daha detayl, çal, malarla bunun ilkeleri belirlenmeli ve düzenlemeler bu ilkeler çerçevesinde yap,lmal,d,r.

KAYNAKÇA

- BANARLI, Nihad Sami (1975), *Türkçenin S,r lar,,* Kubbealt, Ne riyat,, stanbul.
- B NYAZAR, Adnan (1983), *Türk Dili*, (Dil Ö retimi Özel Say,s,), S. 379- 380, s. 57- 72.
- B R NC , Ali (2006), öTarihçilikte Meslek Ahlâk, veya Ahlâks,zl, ,n Tarihçili i Meselesiö, *Muhafazakâr Dü ünçe*, (7), s. 77- 108.
- CO KUN, Eyyup (2005), *lkö retim Ö rencilerinin Öyküleyici Anlat,m lar,nda Ba da ,kl,k, Tutarl,l,k ve Metin Elementleri*. (Gazi Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü Yay,m lanmam, Doktora Tezi), Ankara.
- GÜNAY, Do an (2001), *Metin Bilgisi*, Multilingual, stanbul.
- KAFESO LU, brahim (1995), *Türk Milliyetçili inin Meseleleri*, Ötüken Yay,n lar,, stanbul.
- KURUDAYIO LU, Mehmet (2005), *lkö retim II. Kademe Ö rencilerinin Kelime Hazinesi Üzerine Bir Ara t,rma*, (Gazi Üniversitesi E itim Bilimleri Enstitüsü Yay,m lanmam, Doktora Tezi), Ankara.
- MEB (2005), *lkö retim Türkçe Dersi Ö retim Program, ve K,lavuzu* (6, 7, 8. S,n,flar) (Taslak Bas,m), Ankara.
- MEB (2008), *lkö retim 8. S,n,f Türkçe Ö retim K,lavuz Kitab,,* stanbul.
- MER Ç, Cemil (1979), *Umrandan Uygarl, a*, Ötüken Yay,nevi, stanbul.
- ÖZÜDO RU, aban (2004), öPeyami Safa'dan Mehmet Kaplan'a öYal,nla t,r,-lanö Yazarlar,m,zö, *Türk Dili*, (625), 36- 42.
- YAVUZER, Haluk (1995), *Çocuk Psikolojisi*, Remzi Kitabevi, stanbul.